

Agerhøne, *Perdix perdix*

Vor faunas almindeligste hønefugl har rødbrunt hoved, grå hals og forbryst, brunlig over- og lys underside, men næsten hele farveskalaen er repræsenteret i fjerdragten (sml. s. 104); hanen bærer mellem bryst og bug en stor hesteskoformet, kastaniebrun plet («skjoldet»).

– Danmarks Dyreverden 6, 288-98.

Agerhøne 1724ff (1), *agerbo* 1828 (2); *snaphøne* 1622 (3), *hasselhøne* o. 1700-1802 (4), *raphøne* o. 1700 (5), *Vorherres høne* o. 1700 (6); ældre nydansk *krikke* (7) sml. *krikand* s. 49; *bøhmer* om mellemeuropæisk agerhøne (samme art) indført og udsat i slutningen af 1800-t (8).

LITTERATUR: (1) 659 1,357; (2) 880; (3) 434 4,17; (4) 170 1909,62f; 241 1944,6 (1743); 903 2, 526; (5) 434 3,446; (6) 434 4,862; (7) 659 11,391; (8) 287 8,17.

ADFÆRD, VEJRVARSLER OG STEMMETYDNING

Om natten kalder agerhønsene som regel tre gange til samling, *skræber* de tre gange bliver de siddende så man kan finde dem (1); de parrer sig Pers nat mellem den 21. og 22. februar (2).

Stikker man en pind lodret midt ned i reden lægger hønen så mange æg, at de dækker pinden, trækkes denne nu lidt op fortsætter hun med at lægge æg, og således videre – er pinden for lang dør hun til sidst af overanstrengelse (3); dette kan også opnås med en sten lagt i reden (4); når agerhønen så omhyggeligt dækker reden, før den forlades, er det for at mennesker ikke skal narre hende på denne måde (5).

Agerhønsene høres kalde aftenen før godt vejr (6). Det varsler ondt vejr, en hård tid, hvis de søger til eller skræpper nær landsbyer og gårde (Jylland 1795ff; 7); ligeså når de »skærer hæk« (stemmen) (Påbøl; 8). Skræber de om sommeren kommer blæst, om vinteren betyder det frost og snefygning (Salling; 9). Når de skrigger, snevrer eller skræber, kommer til husene og skjuler sig i stakkene, er vinteren nær (10); kalder hanen i efterårsaftener på hønen, varsler det en tidlig og streng vinter (Tarm; 11).

Der kan ventes strengt frostvejr, når agerhønsene i vintersne og slud klager sig »av, mi' tær, mi' tær, tær, tær!« (12); hønen kalder på sin mand »Jerrick, Jerrick!« og han svarer »av, mi' tær!« (13). Agerhøns-krave [når de flyver i kredse] · giver

Agerhøne i sne. BIOFOTO/Erik Thomsen.

regn inden tre *dave* (Hviding Sønderjylland; 14); når himlen ser ud som en agerhønes krave · får vi regn inden tre (eller: om få) *dave* (VJylland; 15); med agerhønskyer menes lammeskyer (16).

LITTERATUR: (1) 464f 1.2, 149; (2) 464 1.2, 69; 459b 141 (Brede Sønderj.); (3) 794 7,1887,56; 464 4,1879,353; 160 1904/27: 335 (1884), 1076,1319 (1892),2694 m.fl.; (4) 794 5,1886,106 (Røsnæs); (5) 160 1904/27: 1309 (1881), 2682 (1884); (6) 103 1950 (Ørum Viborg a.); (7) 777g 218; (8) 464f 3,152; (9) 794 5,1886,36; (10) 464f 3,207; 160 1906/23:2497,2615,3018; 281b 14; (11) 160 1904/30 (1886); (12) 794 1,106 og 5, 37; (13) 248b 2,254; (14) 459b 147; (15) 464 9,11; 212c 1,13; 663 2.2, 36; (16) 212c 1,13f (Holmsland kl.).

JAGT

Dens knogler er ikke fundet i arkæologiske lag, så den kom måske først til landet i middelalderen. Fyns agerhøns omtales i 1500-t af en tysk fyrste (1). Frederik II begyndte 1561 at udsætte agerhøns ved Hørsholm; bestanden på Læsø, Anholt, Samsø og Bornholm skyldes udsætninger, de sidste foretaget i 1870'erne (2).

Man »fanger både unge og gamle med garn og fodrer dem på loftet« (1763; 3), de fanges om efteråret i garn og fodres om vinteren i bur (1802; 4), der blev holdt sådanne »kammerhøns« på herregårde (5).

Efter gammel tradition bør en bestand nedskydes, indtil der er syv tilbage: én til ræven, en til høgen, en til vinteren og fire til formeringen (6).

Agerhønen blev regnet for den lækreste vildtfugl og betaltes højere end sneppen (7). Hovedstadens forbrug var 1838-40 årligt 1027 agerhøns og 515 i købstæderne (8).

LITTERATUR: (1) 869 1,74; (2) 151 6,290; (3) 693b 1,626; (4) 418 208; (5) 534c 179; (6) 287 8; (7) 883b 245; (8) 127 2,124.

LÆGEMIDLER

Agerhønen galde anvendes mod øjensygdme, dens hjerte og hjerne hjælper for hule tænder (Harpestræng-afskrifter i 1400-t; 1); hjernen lagt i en hul tand stiller smerten, sprænger tanden og får den til at falde ud (1533,1619; 2).

Bliver en ung piges bryster for store pålægges de knuste agerhønsægskaller blandet i gult voks, mod impotens spises æggene, og kønsdelene gni-des med de rå æg (1533; 3)

LITTERATUR: (1) 315c 53,58,123,163,169; (2) 673 12b; 73 108; (3) 673 23b, 64a.

ORDSPROG, TALEMÅDER

Jag ikke efter agerhøns på bjergene = gøre sig for-gæves umage (Peder Syv 1682). Han bliver ikke syg af agerhøns - siges om den, der lever meget nøjsomt; han véd at sno sig som en agerhøne (der er anskudt og skjuler sig); enten er det en ulv eller en agerhøne = noget ubestemt, »hip som hap« (1); det er logik for agerhøns = let forståeligt, selvind-lysende; agerhøne = Faxe Fadøl i en brun og but-ter flaske (2).

LITTERATUR: (1) 212c 1,13 (Sønderj.); 534c 181; (2) 23 24.

Agerhøns tegnet af Sikker Hansen i Hans Hvass: *Dyrne derude*, 1935.

PROSA OG POESI

Nogle siger, at agerhønen er tarvelig klædt, og den er da heller ingen plakat. Men den bærer fornemt sin almuedragt, som den har fået farverne til fra det brune løv, den modne hvede, en knivspids fra valmue, et par dråber fra nattens mørke. Den er markens hemmelighed, og hvem der kender den må give den et navn til, men det må da holdes hemmeligt *Martin A. Hansen* (1).

Et stykke levendegjort efterår i al sin tarvelige, douce pragt. Den er med sin brune ryg og gulhvilde skaftestreger, sine askegrå sider og rødbrune styre, sine kraftigt gule eller blygrå stænger og - dersom det er en gammel kok - sine ildrøde ørenpletter et billede på dig selv, du spættede september (a). Hans duggrå halsdun flimrer af sorte bølgelinjer, og i de røde skulderfjer, som bærer hvedestråets modne, gulhvilde farvetone langs deres ribber, spiller opgangssolen med dobbelt rødlig glans. På hans vatrede bryst springer som et skjold af dybfunklende pragt fjer frem; de lyser, når han drejer sig, som en klynge af engnellike-rodens rustbrune blomster (b) *Svend Fleuron* (2). En stor flok stærke høns rejser om ørene på én med en snurrende lyd som af et ur, der falder i slag *Sophus Bauditz* (3); agerhønen flyver op med en sådan brask og bram, at man skulle tro, det var en jordemoder af den gode gammeldags slags, der skulle ud i praksis *Christian Olsen* (4).

Og klukkende opløfter sig · de agerhøns så fage *N. F. S. Grundtvig* 1815 (5); ude langt i engen · går en lille agerkok · og kalder på sin mage · i hede varme kluk *Anton Nielsen* (6).

LITTERATUR: (1) 300d 13; (2) a 222 76; b 222i 65; (3) 38b 106; (4) 653 138; (5) 308 44; (6) 611 15 sml. 18.